

SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE “THE
FUTURE STARTS WITH US: TOWARDS THINKING,
TECHNOLOGY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT”
VOLUME 1. ISSUE 1. 2025

YOG‘OCHDA O‘YMAKORLIK SAN’ATI: AN’ANAVIY
VA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR

Rijavaliyeva Ezoza Odil qizi

a9605318@gmail.com

Qo‘qon davlat Universiteti Pedagogika fakulteti
Texnologik ta‘lim yo‘nalishi 1-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada yog‘ochda o‘ymakorlik san’atining tarixi, naqshlarning estetik va ramziy ahamiyati, kompozitsiya qoidalariga amal qilishning roli hamda texnologik jarayonlar bosqichma-bosqich yoritib berildi. Shuningdek, zamonaviy davrda yog‘och o‘ymakorligini yosh hunarmandlarga o‘rgatish, milliy merosni asrash va eksportbop mahsulot ishlab chiqarish imkoniyatlari haqida ma’lumotlar keltirildi.

Kalit so‘zlar: yog‘och o‘ymakorligi, naqsh, milliy hunarmandchilik, kompozitsiya, texnologiya.

Аннотация: В данной статье раскрывается история искусства резьбы по дереву, эстетическое и символическое значение орнаментов, роль соблюдения правил композиции, а также этапы технологического процесса. Также приведены сведения о возможностях обучения молодых мастеров резьбе по дереву, сохранения национального наследия и производства экспортно ориентированной продукции в современных условиях.

Ключевые слова: резьба по дереву, орнамент, народные ремесла, композиция, технология.

Abstract: This article discusses the history of the art of woodcarving, the aesthetic and symbolic significance of patterns, the importance of following composition rules, and the step-by-step stages of technological processes. It also provides information on the opportunities for training young craftsmen in

SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE “THE
FUTURE STARTS WITH US: TOWARDS THINKING,
TECHNOLOGY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT”
VOLUME 1. ISSUE 1. 2025

woodcarving, preserving national heritage, and producing export-oriented products in modern conditions.

Keywords: woodcarving, ornament, folk crafts, composition, technology.

Yog‘ochda o‘ymakorlik san’ati xalq amaliy san’atining qadimiy va boy tarmoqlaridan biri bo‘lib, u asrlar davomida o‘zining estetik ifodasi va amaliy ahamiyati bilan ajralib turgan. Ushbu san’at turida yog‘och materialining tabiiy xususiyatlari bilan uyg‘unlashgan murakkab naqshlar va shakllar yaratish orqali milliy madaniyat va an’analar aks ettiriladi. Yog‘och o‘ymakorligi o‘zbek me’morchiligi, uy-ro‘zg‘or buyumlari, masjid, maqbara, me’moriy yodgorliklar bezagida keng qo‘llanilib kelgan. Bugungi kunda ham yog‘och o‘ymakorligi milliy hunarmandchilikning muhim yo‘nalishi sifatida e’tirof etilib, zamonaviy dizayn talablari bilan uyg‘unlashib, milliy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Shu bois, yog‘och o‘ymakorlik san’atining texnik asoslari, naqshlarining ramziy mazmuni va zamonaviy rivojlanish imkoniyatlarini chuqur o‘rganish uning kelajakda barqaror rivojlanishi uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

O‘tmishga nazar tashlaydigan bo‘lsak, O‘zbekiston hududida yog‘och o‘ymakorlik san’ati qadimdan rivojlangan bo‘lib, uning ildizlari miloddan avvalgi davrlarga borib taqaladi. X especially, qadimiy Buxoro, Xiva, Samarqand, Qo‘qon kabi shaharlardagi masjid, maqbara, madrasalar va me’moriy yodgorliklarda yog‘och ustunlar, eshiklar va shiftlarni o‘yma naqshlar bilan bezash an’anasi keng qo‘llanilgan. Misol uchun, Buxorodagi Mir Arab madrasasi, Xivadagi Toshhovli saroyi va Juma masjidi ustunlari murakkab o‘ymakorlik namunalari. O‘ymakorlikning rivojlanishida hunarmand ustalar avloddan avlodga o‘z sir-asrorlarini o‘rgatib kelgan, bu esa milliy bezak naqshlarining shakllanishi va takomillashishiga sabab bo‘lgan. O‘ymakorlikda asosan geometrik naqshlar, islimiy

SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE “THE
FUTURE STARTS WITH US: TOWARDS THINKING,
TECHNOLOGY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT”
VOLUME 1. ISSUE 1. 2025

va girih uslublari, gul va yaproq shaklidagi bezaklar keng qo‘llangan bo‘lib, ular har bir davrning estetik talabi va diniy tushunchalarini o‘zida aks ettirgan. Misol uchun, girih naqshlarida cheksizlik, doira shaklidagi naqshlarda hayotiylik va birlik timsoli yotgan bo‘lsa, islamiy naqshlarda esa tabiatning nafisligi va uyg‘unligi ifodalangan. Yog‘och o‘ymakorligi rivojida Qo‘qon va Farg‘ona ustalari o‘z maktabini shakllantirib, guldasta, bargli naqshlar bilan bezash usullarini mukammallashtirganlar. Shu bilan birga, eshik va deraza romlari, sandiq, kursi, kitob javonlari kabi uy-ro‘zg‘or buyumlarini bezashda yog‘och o‘ymakorlik keng qo‘llanilgan bo‘lib, naqshlar bilan bezatilgan ushbu buyumlar har bir xonadonga estetik go‘zallik va milliy ruh olib kirgan. Shunday qilib, yog‘och o‘ymakorlik san’ati tarix davomida o‘zbek xalqining madaniyati, estetik dunyoqarashi va hunarmandlik madaniyatining ajralmas qismi sifatida rivojlanib kelgan va bugungi kunda ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan.

O‘ymakorlikda eng asosiy omil bu uning texnikalari va usullaridadir.

Yog‘och o‘ymakorligida turli texnikalar va usullar mavjud bo‘lib, ular naqshning murakkabligi, yog‘ochning turi va buyumning vazifasiga qarab tanlanadi. Eng ko‘p qo‘llaniladigan usullardan biri bu sayoz o‘ymakorlik bo‘lib, bunda naqshning asosiy shakllari yuzaki tarzda, 3-5 mm chuqurlikda o‘yiladi, u asosan eshik, deraza romlari va ustun sirtlarini bezashda qo‘llaniladi. Masalan, Xivadagi Toshhovli saroyi eshiklarida va ustunlarida sayoz o‘yma texnikasida ishlangan islamiy naqshlar va girih shakllari namoyon bo‘ladi. Ikkinchi usul – chuqur o‘ymakorlik bo‘lib, bunda naqsh elementlari bir-biridan chuqurlikda ajratilib, naqsh ko‘proq hajmli ko‘rinishda yasaladi, bu usul sandiq, qutilar va kursi kabi buyumlarni bezashda qo‘llaniladi. Misol sifatida Qo‘qon ustalarining naqshlangan sandiqlarini keltirish mumkin, ular chuqur o‘ymakorlikda ishlangan gullar, barglar va murakkab geometrik shakllar bilan bezatilgan bo‘ladi. Uchinchisi, teshik o‘yma texnikasi bo‘lib, bunda naqsh elementlari butunlay kesib olinadi va naqsh tarmoqsimon holatda qoladi, u odatda

SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE “THE
FUTURE STARTS WITH US: TOWARDS THINKING,
TECHNOLOGY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT”
VOLUME 1. ISSUE 1. 2025

shift to‘sinlari, parda tutqichlari va ko‘zgu romlarini bezashda qo‘llaniladi. Masalan, Samarqanddagi me‘moriy obidalarda shift osti yog‘och to‘sinlarda ishlangan teshik o‘yma naqshlar ushbu texnikaning yorqin namunasidir. Shuningdek, yog‘och o‘ymakorligida naqshlarni tayyorlashda “cho‘tkalash” usuli orqali naqsh elementlariga chuqurlik berish, pardoqlash va jilva kiritish amalga oshiriladi. Hunarmandlar yog‘och turi va uning tuzilishiga qarab texnikalarni uyg‘unlashtiradi, masalan, chinor yog‘ochi mayin va ishlov berish osonligi sababli murakkab islimiy naqshlarda, yong‘oq va tol yog‘ochi esa kuchli va mustahkamligi sababli ustun va eshiklarda ishlatiladi. Yog‘och o‘ymakorligi texnikalari har bir hududda mahalliy urf-odat, estetik talab va milliy bezak elementlariga qarab shakllanadi, shu sababli Buxoro ustalarining geometrik naqshlari, Qo‘qon ustalarining guldasta shaklidagi islimiy naqshlari va Xiva ustalarining murakkab girih naqshlari bir-biridan o‘ziga xosligi bilan ajralib turadi. Texnik jarayonda ustalar avvalo naqshni qog‘ozga tushiradi, uni yog‘och ustiga ko‘chiradi va mos asboblarni yordamida o‘yib chiqadi. O‘yib bo‘lingandan so‘ng silliqlash, yog‘lash va bezash ishlari amalga oshiriladi. Bu texnik jarayon naqshning sifatini oshiradi, uning uzoq muddatga chidamliligini ta‘minlaydi va yog‘och buyumlarni estetik jozibador holga keltiradi. Shu tariqa, o‘ymakorlik texnikalarini mukammal o‘zlashtirish milliy hunarmandchilikni rivojlantirishda, yosh hunarmandlarni o‘rgatishda va zamonaviy talablar asosida eksportbop mahsulotlar ishlab chiqarishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Yana bir muhim omil bu ***yog‘ochda o‘ymakorlik san’atida ishlatiladigan naqshlardir.*** Naqshlar nafaqat bezak sifatida, balki ramziy ma’noga ham ega bo‘lib, xalqning estetik dunyoqarashi va ma’naviy qadriyatlarini ifoda etadi. O‘zbekiston yog‘och o‘ymakorligida eng ko‘p ishlatiladigan naqshlardan biri islimiy naqsh bo‘lib, u o‘simlik shoxlari, yaproq va gullar shaklida tasvirlanadi, hayotning davomiyligi va tabiatning uyg‘unligini ifodalaydi. Masalan, Qo‘qon ustalarining

**SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE “THE
FUTURE STARTS WITH US: TOWARDS THINKING,
TECHNOLOGY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT”
VOLUME 1. ISSUE 1. 2025**

sandiq va eshiklarida ishlatilgan uzum shoxchasi shaklidagi islamiy naqshlar farovonlik va baraka timsoli hisoblanadi. Shuningdek, geometrik naqshlar ham keng qo‘llanadi, ular orasida girih naqshlari ajralib turadi, bu naqshlar murakkab shakllar bilan cheksizlik va bir butunlik timsolini beradi, masalan, Xivadagi Juma masjidi ustunlaridagi girih naqshlari ushbu ramziy ma’noni ifoda etadi. Yana bir keng tarqalgan naqsh turi bu “panjara naqsh” bo‘lib, teshik o‘yma texnikasida ishlanadi, u yorug‘lik va soya o‘yinini hosil qilib, buyumga nafislik bag‘ishlaydi. Shuningdek, yog‘och o‘ymakorligida “guldasta” shaklidagi naqshlar ishlatiladi, bunda markazda gul, uning atrofida yaproq va shoxchalar joylashtiriladi, bu esa go‘zallik va yangilanish ramzi hisoblanadi. Masalan, Samarqand va Buxoro ustalarining eshik va ustunlarida guldasta naqshlari bilan bezatilgan o‘ymalar keng uchraydi. Hunarmandlar naqshlarni tanlashda va ularni joylashtirishda kompozitsiya qoidalariga amal qilib, naqshlar o‘lchami va ularning tartibini buyum shakli va hajmiga moslashtiradi. Naqshlar orasida “qushlar” tasviri ham ishlatiladi, u erkinlik va totuvlik timsoli hisoblanadi, ba’zi sandiq va o‘rinchoqlarda ikki qush qarama-qarshi joylashgan holda tasvirlanadi. Shuningdek, ba’zi naqshlar diniy ramziylikka ega bo‘lib, masalan, sakkiz qirrali yulduz naqshi mukammallik va mukaddaslikni ifoda etadi. Ushbu naqshlarning ishlatilishi yog‘och buyumlarning ko‘rkamligini oshiradi, ularni milliy uslubda bezaydi va hunarmandchilik mahsulotlariga san’at asari sifatida qadriyat bag‘ishlaydi. Shu tariqa, yog‘och o‘ymakorligida ishlatiladigan naqshlarning xilma-xilligi va ularning ramziy ma’nosi milliy hunarmandchilikning boyligini, estetik qadrini va madaniy meros sifatida ahamiyatini saqlab qolmoqda.

Yog‘och o‘ymakorligida texnologik jarayonlar ustaning tajribasi va ijodkorligiga asoslangan holda bosqichma-bosqich amalga oshiriladi. Dastlab *yog‘och turi tanlanadi, odatda chinor, yong‘oq, tol, qayrag‘och* kabi yumshoq va ishlov berishga qulay yog‘ochlar tanlanadi, chunki ular naqshning aniqligini va

SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE “THE
FUTURE STARTS WITH US: TOWARDS THINKING,
TECHNOLOGY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT”
VOLUME 1. ISSUE 1. 2025

silliqligini ta'minlaydi. Keyin yog'och quritilib, yoriqlardan tozalanadi va yuzasi tekislanadi. *Keyingi bosqichda* naqshning eskizi qog'ozda chizilib, kompozitsiya qoidalariga asoslanib joylashtiriladi, naqsh elementlari o'lchamiga qarab moslashtiriladi va o'lchov belgilar qo'yiladi. Shundan so'ng, *naqsh qog'ozdan yog'ochga maxsus ko'chirish vositalari orqali tushiriladi* va ustalar oddiy qalam, ko'mir yoki maxsus igna bilan chiziqlarni belgilaydi. Keyingi jarayon o'yish bosqichi bo'lib, bunda turli o'lchamdagi o'tkir o'ymakorlik pichoqlari, keskichlar, cho'tkalar yordamida naqshlar ehtiyotkorlik bilan o'yib chiqiladi. Masalan, Xiva ustalari shift to'sinlarida ishlatilgan girih naqshlarni chuqur va aniq o'yib chiqishda tor keskichlardan foydalanishadi, Qo'qon ustalari esa sandiq va eshiklarda murakkab islmiy naqshlarni sayoz o'yma texnikasida bajarishadi. O'yib bo'lingandan keyin yuzalar qum qog'oz bilan silliqlanadi, silliqlash jarayoni naqshning aniqligini va sathining tekis bo'lishini ta'minlaydi. Ba'zida yog'ochning tabiiy tuzilishini ko'rsatish uchun yog' bilan ishlov beriladi, ba'zida esa rangli bo'yoqlar yoki lak bilan qoplab bezak kuchaytiriladi. **Masalan**, Buxoro ustalari eshik va ustunlarni jilo beruvchi maxsus lak bilan qoplash orqali yog'och naqshlarni yorqin va uzoq yillar davomida saqlanadigan holatda tayyorlaydilar. O'yilgan naqshlarni bezashda oltin suvi bilan ishlash usuli ham qo'llanilib, bayramona va hashamatli ko'rinish beriladi, bu usul ko'pincha masjid eshiklari va maqbara eshiklarida qo'llanadi. Yog'och o'ymakorligida texnologik jarayonlarning ketma-ketligi mahsulot sifatini oshiradi, uning uzoq yillar davomida o'z ko'rkamligini yo'qotmasligini ta'minlaydi va hunarmandchilikning yuqori darajada ijro etilishiga xizmat qiladi. Shu bois ushbu texnologik jarayonlarni yosh hunarmandlarga o'rgatish milliy o'ymakorlik maktabini davom ettirish, ularni zamonaviy talablar asosida eksportbop mahsulotlar ishlab chiqarishga yo'naltirish va milliy merosimizni kelajak avlodlarga yetkazishda muhim ahamiyatga ega hisoblanadi.

**SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE “THE
FUTURE STARTS WITH US: TOWARDS THINKING,
TECHNOLOGY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT”
VOLUME 1. ISSUE 1. 2025**

Xulosa qilib aytganda, yog‘ochda o‘ymakorlik san’ati xalqimizning boy madaniy merosi va ijodkorlik salohiyatini namoyon etuvchi muhim hunarmandchilik yo‘nalishidir. Bu san’at turi asrlar davomida rivojlanib, milliy me’morchilik, ichki bezak, maishiy buyumlar tayyorlashda keng qo‘llanib kelmoqda. O‘ymakorlikda ishlatiladigan naqshlar o‘zida chuqur ramziy ma’nolarni mujassam etib, ularni yaratish va joylashtirishda kompozitsiya qoidalariga amal qilinishi mahsulotning estetik ko‘rkamligini ta’minlaydi. Yog‘och o‘ymakorligining texnologik jarayonlarining to‘g‘ri bajarilishi esa naqshlarning aniqligi va sifatini oshirib, ularning uzoq muddat saqlanishiga yordam beradi. Bugungi kunda ushbu san’atni rivojlantirish, yosh hunarmandlarga o‘rgatish va zamonaviy talablar asosida mahsulotlarni ichki va tashqi bozorlarga chiqarish orqali milliy hunarmandchilikning iqtisodiy va madaniy salohiyatini yanada oshirish imkoniyati mavjud. Shu bois yog‘ochda o‘ymakorlik san’atini keng targ‘ib qilish va uning sir-asrorlarini ilmiy asosda o‘rganish milliy madaniyatimizni asrash va uni yangi bosqichga ko‘tarishda muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Azimov I. O'zbekiston naqshu nigorlari. T.G' G"ulom nomidagi adabiyot va san'at nashryoti. 1987 yil.
2. Baratboyev B.M. lecturer. Kokand State Pedagogical Institute. THE DEVELOPMENT OF THE ART OF PAINTING AND WOODCARVING. 2021.P-109-112
3. Egamberdiyeva, N. (2024). Tarixiy rekonstruksiyaning asosiy tamoyillari va uslublari. *Modern Science and Research*, 3(1), 1–7. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/28108>

**SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE “THE
FUTURE STARTS WITH US: TOWARDS THINKING,
TECHNOLOGY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT”
VOLUME 1. ISSUE 1. 2025**

4. Abdurashidxonova M., Rasulov M. O'zbek xalq amaliy san'ati bo'linishi Toshkent yog'och o'ymakorligi namoyondalari / Jamiyat va innovatsiyalar. - 2021. B. 130 - 137.
5. Khurshida Pirmakhmatovna Khayitboboeva, (2021). A Study Of The Problems Of Tradition And Innovation In Modern Uzbek Folk Art. The American Journal of Social Science and Education Innovations, 3(11), 14-20. <https://doi.org/10.37547/tajssei/Volume03Issue11-04>
6. YOG'OCH O'YMAKORLIGI SAN' UYG'UNLASHTIRISH. M.B. Abdurashidxonova. Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti. Scientific theoretical and methodical journal. 2025. Bb-300-303 // <https://cyberleninka.ru/article/n/yog-och-o-ymakorligi-san-atini-zamonaviy-texnologiyalar-bilan-uyg-unlashtirish/viewer>